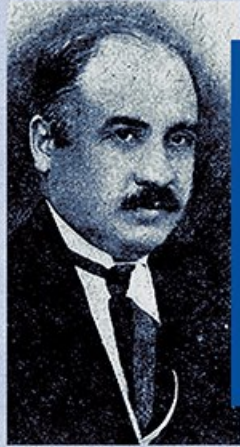
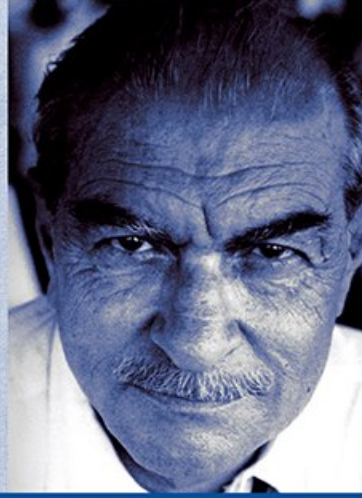

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNÇESİ
İSİMLER | YÖNELİMLER | BAKIŞLAR
EDİTÖR: ÖNER BUÇUKCU

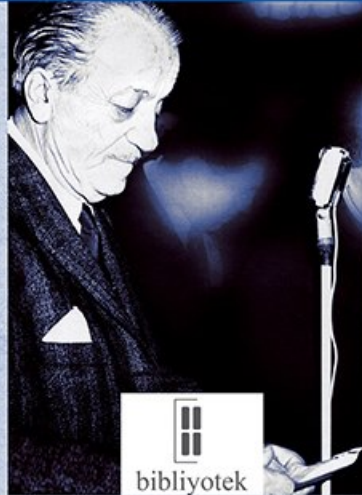
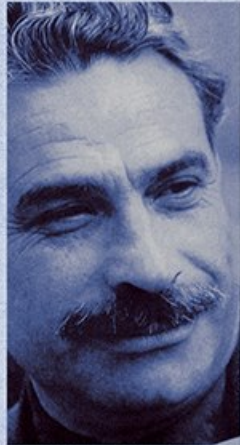
Mahmut Hakkı Akın
Kürşad Kaan Arıkan
Hamit Emrah Beriş
Öner Buçukcu
Hüseyin Etil
Muhammed Hüküm
Nurettin Kalkan
Faruk Karaarslan
Mehmet Karakaş
Kurtuluş Kayalı
Maşallah Nar
Asım Öz
Gülşen Özer
Yunus Şahbaz
Gökhan Topluk
Ercan Yıldırım
Yılmaz Yıldırım
Aytaç Yıldız

bibliyotek

CUMHURİYET
DÖNEMİ
TÜRK
DÜŞÜNÇESİ
İSİMLER | YÖNELİMLER | BAKIŞLAR
EDİTÖR: ÖNER BUÇUKCU

bibliyotek

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCEİ:
İSİMLER, YÖNELİMLER, BAKIŞLAR

bibliyotek

bibliyotek

**Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesi:
İsimler, Yönelimler, Bakışlar
Öner Buçukcu**

© bibliyotek, 2017

Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Bibliyotek Yayınları'na aittir.
Yayıncının özel izni olmadan alıntı yapılamaz ve çoğaltılamaz.

Düşünce Kitapları Dizisi: 001

Sertifika No: 36382

ISBN: 978-605-81945-2-6

1. Baskı: Aralık 2017

Yayın Yönetmeni: Öner Buçukcu

Editör: Öner Buçukcu

Kapak Tasarım: Erdi Serin

İç Tasarım: Erdi Serin

*Baskı: Göktuğ Ofset Yay. Mat. Tic. Ltd. Şti
İstanbul Cad. Sedef Sok. 1/3 İskitler
(Sertifika No: 33830)*

bibliyotek yayınları

Bademlik Mah. 1162 Sok. 8/9

Keçiören/Ankara

Tel: 0 312 999 84 01

bilgi@bibliyotekyayinlari.com

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DÜŞÜNCEİ

İSİMLER, YÖNELİMLER, BAKIŞLAR

Editör: Öner Buçukcu

Mahmut Hakkı Akın · Kürşad Kaan Arıkan · Hamit Emrah Beriş
Öner Buçukcu · Hüseyin Etil · Muhammed Hüküm
Nurettin Kalkan · Faruk Karaarslan · Mehmet Karakaş
Kurtuluş Kayalı · Maşallah Nar · Asım Öz · Gülşen Özer
Yunus Şahbaz · Gökhan Topluk · Ercan Yıldırım
Yılmaz Yıldırım · Aytaç Yıldız

bibliyotek

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı GENÇ-DES Projesi kapsamında Akademi Kültür Siyaset Etütleri Derneęi tarafından yürütülen "Türkiye'nin Düşünce Atlası" başlıklı projenin içerik desteğiyle hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
-------------	-----

DAĞILMAYA TEPKİ: KEMALİZM

Şevket Süreyya Aydemir: Bir Cumhuriyet Aydınının Portresi	
<i>Aytaç Yıldız</i>	1
Niyazi Berkes: Özgün Bir Kemalist	
<i>Hamit Emrah Beriş</i>	15
Doğan Avcioğlu: Nev'i Şahsına Münhasır Bir Teorisyen	
<i>Yunus Şahbaz</i>	37
Attila İlhan: İkinizden Hanginiz? Karşıtlıklar Üzerinden	
<i>Gökhan Topluk</i>	57

SOSYALİZMİN HALLERİ

Hikmet Kıvılcımlı: Susuş Kumkumasından Nisbi Öneminin Kabulüne	
<i>Kurtuluş Kayalı</i>	79
İdris Küçükömer: Âraftaki Bekçi	
<i>Nurettin Kalkan</i>	89
M. Ali Aybar: Milliyetçilik, Sosyalizm ve Popülizm	
<i>Öner Buçukcu</i>	107
Kemal Tahir: Türk Düşünce Tarihinde Bir Romancı	
<i>Muhammed Hüküm</i>	123

İMPARATORLUK GURURU VE POPÜLİZM: MİLLİYETÇİLİK

Ziya Gökalp: Düşüncesi ve İzdüşümleri	
<i>Mehmet Karakaş</i>	143
Erol Güngör: Tarihe, Kültüre ve Dünyaya Açılan Bir Düşünür	
<i>Asım Öz</i>	189
Osman Turan: Türkiye'de Muhafazâkar Milliyetçilik	
<i>Mahmut Hakkı Akın</i>	215

ULUS DEVLET ÇAĞINDA İSLAMCILIK

Mehmet Âkif Ersoy: İslahçılığın Sâdık Müridi, Münzevi Bir İslamcı	
<i>Maşallah Nar</i>	233

Necip Fazıl Kısakürek: Seküler Muhafazakârlıktan İslamcılığa <i>Kürşad Kaan Arıkan</i>	253
Sezai Karakoç: İslamcılık ve Muhafazakârlık Arasında <i>Ercan Yıldırım</i>	269
İsmet Özel: Şairin Kıyamı ya da Aynı Adamın Öyküsü <i>Hüseyin Etil</i>	289

HANGİ(Sİ) MUHAFAZAKÂRLIK?

M. Fuad Köprülü: Zamanın Politikleşmesi Karşısında “Müverrih”in Rolü <i>Yılmaz Yıldırım</i>	327
Ahmet Hamdi Tanpınar: Yavaş Yavaş Aydınlanan Bir Kültürel Duyarlılık <i>Gülşen Özer</i>	345
Peyami Safa: Muhafazakâr Düşünceye Mevzi Açmak <i>Faruk Karaarslan</i>	363
DİZİN	379
YAZARLAR HAKKINDA	389

İDRİS KÜÇÜKÖMER: ÂRAFTAKİ BEKÇİ

Altmışlı yıllar, Türkiye’de düşünsel üretim sahasının mümbit olduğu, o güne kadar görülmeyen bir seviyede fikrî, siyasî ve toplumsal hareketliliğin hem sağ hem de sol akımlarda yaşandığı yıllardır. Siyasî yelpazenin sağ tarafında, milliyetçi bir parti olarak yer alacak olan *Milliyetçi Hareket Partisi’nin*, *ülkü-cü-milliyetçi* ideolojinin ilk nüvelerinin atıldığı bir dönemdir altmışlar. Öte yandan İslâmcılığın müstakil bir akım olarak uyanışı ve *Millî Görüş* hareketinin lideri Necmettin Erbakan’ın kamuoyu tarafından tanınmaya başlanması da bu dönemin sonlarına doğru vuku bulmuştur.

Sol kesimdeki aksiyon(lar) ise sağa kıyasla daha somut ve kurumsal bir şekilde cereyan etmiştir. Öyle ki altmışlı yıllar Türk sosyalist-solunun panoramik fotoğrafında bir hayli ön plandadır. Söz konusu dönemde sosyalist-solun teslisini oluşturan üç ana akım vardır: *Türkiye İşçi Partisi (TİP)*, *Yön-Devrim Hareketi (YDH)* ve *Millî Demokratik Devrim Hareketi (MDD)*. Özellikle TİP’in (İlk Kuruluş ve Kapanış: 1961-71, İkinci Kuruluş ve Kapanış: 1975-80) sol/sosyalist kimliğini vurgulayarak parlamentoda sandalye kazanması ve grup kurması, (Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) temsil edilen ilk sosyalist partidir) Mustafa Şener’in de altını çizdiği gibi, Türkiye’deki sosyalist hareketin toplumsallaşmasına ve meşrulaşmasına önemli katkıda bulunmuştur.

Kendini haftalık fikir ve sanat gazetesi olarak takdim eden ve 1961-67 yılları arasında çıkan *Yön* dergisi ise önemli bir aydın grubunun destek verdiği bir bildiriyile yayın hayatına başlamıştır. *Yön*, bir dergi olmanın ötesinde otuz binlere ulaşan tirajıyla dönemine damga vurmuş ve düşünce trafiği sol şeritten akan hemen hemen herkesin uğrak yeri olmuştur.

MDD hareketi ise 1965 seçimleri sonrasında TİP’in içinden, *Yön*’ün sayfalarında ve Mihri Belli önderliğinde doğan bir muhalefetin ürünüdür. Mehmet Ali Aybar’ın kaptan köşkünde oturduğu TİP’in sosyalist devrim anlayışını haddinden fazla naif bulan, bu minvalde *Yön*’de TİP’e yönelik eleştirel yazılar kaleme

alan Belli ve onun çevresinde mevzilenen MDD'cilerin yolu kısa bir süre sonra TİP'le ayrılmıştır. MDD müstakil bir sosyalist hareket hüviyetine bürünmüş; Türkiye'deki komünist geleneğin *eski tüfeği* Belli de ayrılmadan sonra MDD'nin *ağır topu* olarak siyasî yaşamını devam ettirmiştir.

Yukarıda en genel hatlarıyla özetlenmeye çalışılan altmışlı yılların siyasî ve düşünsel ikliminin böylesine canlı ve çeşitli olmasında gerek Türkiye'ye özgü yerel dinamiklerin gerekse dünya konjonktüründen kaynaklanan dış faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Özellikle 1961 Anayasası'nın sağladığı görece özgür siyasî atmosfer, sosyalist-sol geleneğin daha rahat nefes almasına imkân vermiştir. Daha açık ifade etmek gerekirse, 1961 Anayasası'nın yasal siyaset sınırlarını genişletmesiyle birlikte, daha önce devletin *merdiven altı bir ideoloji* olmaya mahkûm ettiği sosyalist-sol, bu dönemde diyapoz evresinden çıkarak legal bir görünüm kazanmış ve sosyalist-sol akımlar tabiri caizse, ilk defa açıktan tebliğ faaliyetlerine girişebilmişlerdir. Bu noktada 1961 Anayasası'nın söz konusu siyaset esnekliğini yaratan yegâne faktör olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Kemal Karpat'ın da belirttiği gibi, 27 Mayıs Darbesi'ne kadar görevde kalan Demokrat Parti (DP)'nin iktidara gelişi, geniş halk kitlelerinin siyasî ve ekonomik karar alma süreçlerine katılımına yol açan bir değişim dalgası yaratmıştır. DP döneminde sanayi üretimi ve buna bağlı olarak işçi sınıfı ve kentleşme oranları da önemli derecede artmıştır. Tüm bu değişkenler siyaseti seçkinlere mahsus, sadece TBMM binasında ya da parti binalarında icra edilebilen lüks bir aktivite olmaktan çıkarmıştır. Başka bir deyişle siyaset, *havastan avama* doğru yayılmış, kitleselleşmiştir. Ayrıca söz konusu dönem dünyada da sosyalist akımların yükselişte olduğu, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan düzenin sorgulandığı, sokakların hareketlendiği, radikalizm rüzgârlarının estiği bir dönemdir ve bu moda Türkiye'de de etkili olmuştur.

Altmışlı yılların siyasî manzarasına dair bu kısa giriş İdris Küçükömer'in entelektüel portresini tahlil ederken dikkate alınması gereken çerçeveyi oluşturmaktadır. Çünkü Küçükömer'in entelektüel karakteri ve yaşadığı düşünsel gelgitler hakkında sıhhatli değerlendirmeler yapabilmek adına -tıpkı her düşünce insanının olduğu gibi- içinde yaşadığı dönemin şartları hayati bir önem arz etmektedir. Nitekim Küçükömer, altmışlı yıllarda, TİP'in bilim kurulu üyeliğinde bulunmuş, *Yön* dergisinde ve dönemin sosyalist aydınlarının kalem oynattıkları bir başka dergi olan *Ant'ta* yazılar kaleme almış ve Türkiye'nin toplumsal yapısı üzerine çeşitli platformlarda yapılan tartışmalara katılım göstermiştir. Sansasyonel *opus magnumu*, *Batılışma Düzenin Yabancılaşması* başlıklı eseri de, Küçükömer'in altmışlı yıllardaki fikrî birikiminin bir semeresidir.

İdris Küçükömer'in düşünsel kartografyasını serimlemeyi amaçlayan bu çalışmada, öncelikle onun yaşam öyküsünden birtakım notlar aktarılacaktır. Daha

sonra ise, Osmanlı toplumsal yapısı özelindeki değerlendirmeleri, Türkiye'deki *sağ* ve *sol* akımlar arasında kavramsal bir becayiş olduğunu varsayan meşhur önermesi, Batılılaşma konusuna yaklaşımı tartışılmaya çalışılacaktır. Sonda ise Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) ve sivil toplum arasında kurguladığı ilişkiye değinilecektir.

İdris Küçükömer'in Yaşam Öyküsünden Notlar

1966 yılında *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dekanlığı* kuruluşunun otuzuncu yılını kutlamaktadır. Dekanlıkça hazırlanan programda yapılan her konuşmadan sonra amfide bir tezahürat başlar: "*İdris, Sen-Cer, İdris, Sen-Cer...*" İktisat Fakültesi öğrencileri ısrarla İdris Küçükömer ve Sencer Divitçioğlu'nun konuşma yapmalarını istemektedir. Bu teveccühü karşılıksız bırakmayan Küçükömer ve Divitçioğlu sırayla konuşmalarını yapmış; onların konuşmaları, salondakilerin ekseriyetini teşkil eden öğrencilerde büyük bir coşku yaratmıştır.

İktisat Fakültesi'nin altmışlı yıllardaki öğrencilerinin -ki aralarında Asaf Savaş Akat, Burhan Şenatalar ve Ahmed Güner Sayar gibi isimler vardır- popüler hocası Küçükömer'in hayatı 1 Haziran 1925'te Giresun'da başlar. Henüz ilkokul öğrencisiyken, dokuz yaşında babasını kaybeder. Dayısının desteğiyle ilk tahsilini tamamlayan Küçükömer, orta öğretimi için Trabzon Lisesi'ne yatılı olarak kaydolar. Babasının ölümü maddî imkânsızlıkları da beraberinde getirmiştir. Öyle ki, İdris Küçükömer'in kız kardeşi Saadet Daniş, Küçükömer'in ölümünün yedinci yılında, onun anısına ithafen çıkan *Anılar ve Düşünceler* isimli kitapta annesinin ve kendisinin haklarına düşen karneli ekmekleri biriktirip, iki üç gün aralıklarla ağabeyine gönderdiklerini belirtir. Esasen ekonomik zorluklar sadece Küçükömer ailesinin muzdarip olduğu bir dert değildir. İkinci Dünya Savaşı şartlarının getirdiği ekonomik yıkım tüm memleket sathına yayılmıştır. Yoksulluğun toplumsal yansımalarını gözleme fırsatı bulan Küçükömer *Sivil Toplum Yazıları* başlıklı kitabında bu yıllarda şahit olduğu bir olayı şu cümlelerle anlatır:

"... Aynı yıl (1942) Giresun Parkı'nda parasız bölümdeydik. Vali, parka açık lokantanın önünde hasır bir koltukta oturuyordu. Bir anda bağırsarak kalabalık bir köylü kadınlar grubu parka girdi ve valiye saldırdılar: "Açız" diyorlardı. Çünkü fırınlar onlara ekmek satmıyordu. Köylülere ekmek karnesi verilmiyordu. Sanıyorum birkaç gün sonra idi, bir köylü açlıktan vilayet konağına önündeki uçuruma atlayarak intihar etmiştir. Sonra DP iktidara gelince içinde bulunulan koşullarda mısırı dağ köylerine kadar gönderdi."

Küçükömer, Trabzon Lisesi'ni bitirdikten sonra bir süre Giresun Orman İşletmesi'nin muhasebe bölümünde stajyer olarak çalışmış; 1945-47 yılları ara-